

УДК 37.032:130.122:37.011.32-057.875

М. О. Антонець**ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ДУХОВНОСТІ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

У статті показано необхідність запровадження програми розвитку духовності для здобувачів вищої освіти. Для цього було визначено рівень розвитку духовних цінностей у студентів вищої школи. Дослідження проводилося в Полтавській державній аграрній академії, Полтавському національному педагогічному університеті, Полтавському університеті економіки і торгівлі, Українській медичній стоматологічній академії. Експеримент організовано за методикою виявлення рівня свідомості та сформованості духовної ціннісної орієнтації особистості «Здійснення бажань» Е. Помиткіна. Здебільшого досліджуваних виявлено низький рівень розвитку духовних цінностей, тому сьогодні на гуманітарних дисциплінах у Полтавській державній аграрній академії програма розвитку духовності апробується.

Ключові слова: *духовність, студентська молодь, вища школа, навчальна програма, християнські принципи.*

В статті показана необхідність впровадження програми розвитку духовності для соискателей высшего образования. Для этого был определен уровень развития духовных ценностей у студентов высшей школы. Исследование проводилось в Полтавской государственной аграрной академии, Полтавском национальном педагогическом университете, Полтавском университете экономики и торговли и Украинской медицинской стоматологической академии. Эксперимент организован по методике выявления уровня сознания и сформированности духовной ценностной ориентации личности «Исполнение желаний» Э.Помыткина. У большинства исследуемых выявлен низкий уровень развития духовных ценностей. Поэтому сегодня на гуманитарных дисциплинах в Полтавской государственной аграрной академии программа развития духовности апробируется.

Ключевые слова: *духовность, студенческая молодежь, высшая школа, учебная программа, христианские принципы.*

The article shows the need to introduction of the program of development of spirituality for the applicants of higher education. With this aim, the level of the development of spiritual values of students of higher education was determined. The study was conducted in the Poltava State Agrarian Academy, Poltava National Pedagogical University, Poltava University of Economics and Trade, Ukrainian Academy of Medical Dental. The experiment was organized with the use of the method of revelation of the level of consciousness and spiritual formation of value orientations «Making desires» E.Pomytkin. In most of the experiment participants a low level of the development of spiritual values was distinguished. The revealed results caused the necessity of the programme of the development of spirituality approval at the classes of humanities in Poltava State Agrarian Academy are approved.

Key words: spirituality, young students, higher school, educational program, Christian principles.

Постановка проблеми. Сучасне студентство знаходиться під впливом секулярних тенденцій у суспільстві. Зло не тільки примножилося, але придбало нових форм. Нечестя, нахабна поведінка, невдячність, жорстокість, безвідповідальність – проблеми, від яких страждає людина в третьому тисячолітті. У цій системі немає Бога, а є тільки егоїзм, цинізм, самовихваляння зі впертими амбіціями та єдиною метою – збагатитися. Атеїзм у серцях породив атеїзм у розумі, якій привів до страшного результату – браку страху перед Богом, себто глибокої кризи духовності людства.

Руйнацію духовних цінностей можна чітко простежити також серед здобувачів вищої освіти. Їм не знайомі біблійні настанови, які є першоосновами будь-якого успіху. Але побудова громадянського суспільства силами молоді неможлива без духовно-морального відродження української нації. Президент П. Порошенко наполягає на «впровадженні навчальних дисциплін духовно-морального спрямування як основи формування особистості та підґрунтя для національно-патріотичного виховання» [18].

Сучасне студентство здатне створити щасливу родину і розвинути державу тільки на основі духовних знань. Такі знання здобувачі вищої освіти можуть здобути, вивчаючи гуманітарні дисципліни з біблійним духовним компонентом. Тому **актуальність дослідження** полягає в необхідності розробки та впровадження програми розвитку духовності в навчальний процес вищої школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як слушно зауважує А. Буковинський, «негативні суспільні явища, зокрема інфляція, соціальна й політична нестабільність, відсутність правових гарантій, невизначеність майбутнього, і навіть сама ситуація соціальних змін посилюють соціальну дезадаптацію людей. Через це ієрархія загальнолюдських цінностей в індивідуальній свідомості істотно змінилася» [4, с. 4].

На думку В. Зеньковського, «духовне життя є джерелом самобачення, джерелом світла, у променях якого здійснюється усвідомлення самого себе, завдяки зв'язку з яким і тримається наша особистість у повноті її сил» [8, с. 175]. Найдосконаліше Боже творіння – людина виявляє собою єдність тіла, духа й душі. «І створив Господь Бог людину з пороку земного. І дихання життя вдихнув у ніздрі її, і стала людина живою душею» [1, 1М. 2:7]. «Духовність – це стосунки людини з Богом, це глибоке розуміння змісту й наслідків учинку Ісуса Христа» [2, с. 12]. Духовність – це обов'язкова праця Духа Святого та власного «Я». У Біблійному наративі результатом цього процесу є дозрівання у характері особи плоду духа – «любові, радості, миру, довготерпіння, добрості, милосердя, віри, лагідності, здержливості» [1, Гал. 5:22-23].

С. Головін визначає духовність як «прагнення до пізнання істини, служіння ближнім» [13, с. 23], а І. Бех як «вихід за межі егоцентризму, зосередженість на моральній культурі людства» [3, с. 124]. І. Зязюн зауважує, що «бездуховність виникає від втрати відчуття цінностей, але бездуховність – не просто відсутність духу, а його спотворення» [9, с. 40]. Е. Помиткін зазначає, що «у процесі духовного розвитку відбувається усвідомлення єдності Буття, життєвої місії та прийняття відповідальності за зміст свого життя і результати діяльності» [14, с. 33].

Метою дослідження є показати доцільність упровадження програми розвитку духовності для здобувачів вищої освіти. Для цього необхідно вивчити рівень сформованості духовних цінностей у студентської молоді. Пропонується використання методики виявлення рівня свідомості та сформованості духовної ціннісної орієнтації особистості «Здійснення бажань» за Е. Помиткіним [13, с. 118–119].

Виклад основного матеріалу. Дослідження проводилося на початку 2016–2017 навчального року серед студентів Полтавської державної аграрної академії, Полтавського національного педагогіч-

ного університету імені В. Короленка і Полтавського університету економіки і торгівлі, Української медичної стоматологічної академії.

У ПДАА високий рівень розвитку духовних цінностей (РРДЦ) у майбутніх екологів виявлено тільки в однієї особи, але з них 67% мають високий рівень розвитку сімейних цінностей (РРСЦ). Втішає, що у 1/3 частини студентів 3 курсу майбутніх агрономів виявлено високий РРДЦ. Це може бути пояснене тим, що на 1 курсі авторка статті викладала в них філософію, спираючись на духовні підвалини щодо сутності та призначення людини у світі. Щодо сімейних цінностей, то з них 50% показали високий результат.

Психологічна діагностика рівня свідомості та ціннісної орієнтації магістрантів 2 курсу факультету технології виробництва та переробки продукції тваринництва показала високий результат за РРДЦ у 50%, а високий РРСЦ у них взагалі мають 83% респондентів. На інженерно-технологічному факультеті психологічна діагностика показала, що 50% досліджуваних мають високий РРДЦ, а 57% – високий РРСЦ.

Усього 17% студентів 4 курсу психолого-педагогічного факультету спеціальності «Психологія» ПНПУ виявили високий рівень сформованості духовних цінностей, але 73% учасників експерименту мають високий РРСЦ. Щодо результатів дослідження студентів УМСА, то знову та сама тенденція – усього 15% респондентів мають високий РРДЦ, а 67% мають високий РРСЦ.

Більша частина студентів першого курсу Полтавського університету економіки і торгівлі спеціальностей «Управління персоналом та економіка праці», «Готельно-ресторанна справа», «Міжнародна економіка», «Фінанси», «Туризм», «Філологія», «Товарознавство і комерційна діяльність», «Товарознавчі експертизи в митній справі» показали високий рівень розвитку сімейних цінностей, а саме 50%, 66%, 50%, 50%, 85%, 50%, 70% і 70% відповідно. Добре, що молоді люди хочуть мати гарну родину, але вони не розуміють, як її будувати, бо в них майже немає духовних цінностей. 50% студентів спеціальності «Міжнародна економіка» виявили високий РРДЦ. Решта студентів виявила низький результат за РРДЦ.

Цінності формуються на основі певних знань, тому на загальному тлі дослідження стає зрозумілим, що необхідно впроваджувати програму розвитку духовності студентської молоді ВНЗ. Така програма апробується за окремими темами у ПДАА на гуманітарних дисциплінах.

Викладач-християнин повинен завжди орієнтується на головний мотив своєї праці: «Тож ідіть і навчіть всі народи, християчи їх в Ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа, навчаючи їх зберігати все те, що Я вам заповів» [1, Мт.28:19-20]. У цих віршах є два слова з однаковим значенням – «навчіть» і «навчаючи». Саме так Господь показує важливість передачі духовного знання студентській молоді. Автор статті, викладаючи філософію, політологію, психологію, релігієзнавство, впроваджує на цих предметах такі теми: «Біблія-Слово Боже», «Проблема людини», «Статева ідентичність і гендер», «Духовні основи шлюбу та родини», «Етичні проблеми сучасного суспільства», «Теорія інформації», «Духовні основи успіху».

Тема «Біблія-Слово Боже» знайомить здобувачів вищої освіти з книгою, яка в усі часи була найбільш значущою для людини. Вона написана Богом через людей. У ній розповідається про розумний задум творіння світу й людини, гріхопадіння, порятунок через жертву Ісуса Христа й освячення. Розуміння величі вчинку Христа і власної гріховності є основою християнської віри. М. Савчин зауважує, що «віра має свої онтологічні передумови, бо світ, у якому живе людина, є проявом всемогутності і премудрості Бога» [16, с. 114]. Актуальність Біблії полягає в тому, що там записані головні духовні принципи життя – 10 заповідей та шляхи їх реалізації.

Тему «Проблема людини» розглядають у курсах «Філософія» і «Психологія», але психологи, які не знають Бога, часто спрощено і помилково судять про закономірності та особливості взаємин між людьми, про шлюб і родину, нарешті про виникнення людини. Щодо філософів, то М. Савчин зауважує, що «філософська думка теж сформулювала однотипні погляди на людину, які часто спотворюють її суть. У раціоналізмі та природознавстві загалом існує обмежене розуміння людини та її здатностей» [16, с. 4].

Основну проблему психології студенти розглянуть у трьох аспектах: психофізіологічному, психогностичному та проблеми людини. Але ця проблема розв'язується автором, пояснюючи студентам, що є істинна духовність. Л. Гридковець зазначає, що «розуміння духовності у християнській психології набуває більш глибинної, інтимної взаємодії особистості з Творцем, а не обмежується лише духовними цінностями. Християнська психологія вже у своїй основі є Христокентричною, коли сам Творець спускається до зраненої гріхом людини, щоб вивести її із темряви шеолу» [7, с. 14].

Психологія – це наука про душу. Але викладач-християнин розв'язує проблему трихотомії людини, себто єдності духа, душі й тіла з позиції Біблії. Людина – це Боже творіння. М. Еріксон пояснює, що «вона з'явилася не внаслідок раптових процесів еволюції, а в результаті свідомих і цілеспрямованих Божих справ. Образ Божий внутрішнє притаманний людині» [20, с. 399]. План Господа щодо створення чоловіка й жінки містив оригінальність, суверенність та пріоритетність людини понад усім.

Цю велику істину можна побачити в першому Біблійному оповіданні щодо рішення Бога. Отже, «і сказав Бог: Створімо людину за образом Нашим, за подобою Нашою» [1, 1М.1:26]. Він створив першу подружню пару. «І поблагословив їх Бог» [1, 1М.1:28]. Також Господь проголосив мету існування людей: «Плодіться й розмножуйтеся, і наповняйте землю, оволодійте нею» [1, 1М.1:28]. У другому Біблійному оповіданні говориться про матеріал та методи створення людини: «І створив Господь Бог людину з пороку земного. І дихання життя вдихнув у ніздрі її, і стала людина живою душею» [1, 1М.2:7].

Тему «Статева ідентичність і гендер» розглядають як протиставлення понять «стать» і «гендер». Адам був створений Богом першим і на генетичному рівні мав у гаметах хромосомний набір 22 X + Y. «Але Адамові помочі Він не знайшов, щоб подібна до нього була» [1, 1М.2:20]. І Господь із його ребра створив Єву, у якої усі гамети мали 23 X хромосоми. «І промовив Адам: Оце тепер вона кість від костей моїх, і тіло від тіла мого. Вона чоловіковою буде зватися, бо взята вона з чоловіка» [1, 1М.2:23]. Розробка наукового матеріалу за цією тематикою здійснювалася на основі праць В. Оліферчук [11], Д. Хьюарда-Мілса [19] і М. Монро [10].

Здобувачі вищої освіти на заняттях із психології, етики, філософії повинні вивчити тему «Духовні основи шлюбу та родини». З Адама і Єви Бог створив родину – першу і геніальну модель взаємин між людьми. На останку Він назвав умови і мету щасливого шлюбу: «Покине тому чоловік свого батька та матір свою, та й пристане до жінки своєї, і стануть вони одним тілом» [1, 1М.2:24]. Виходячи з цього, Д. Стот визначив шлюб як «публічно проголошений, постійний, єдиний, гетеросексуальний союз. Це Божий інститут, на який не впливають зміни культури» [17, с. 70].

Застосовуючи науковий апарат християнської психології, шлюбна тема розроблена, спираючись на три концепції. Пер-

шою є підходи, представлені М. Монро в розумінні любові [10]. Другою концепцією є п'ятисхдинкова модель, яку зазначає Д. Хьюард-Мілс для подружжя: «1. Один чоловік – одна жінка, себто на основі вищевказаних біблійних віршів. 2. Відділення від батьків та поєднання між собою. 3. Дружні взаємини. 4. Відвертість та чесність, себто «нехай буде в усіх чесний шлюб та ложе непорочне» [1, Євр.13:4]. 5. Статеві стосунки та продовження роду» [19, с. 24]. Третя концепція П. Поліщука – завітна близькість. Він зауважує, що «чим ближче кожен партнер із Богом, тим тіснішим є їх союз. Зростання у вірі, надії і любові перед Богом сприяє росту подружжя у тому ж розумінні» [12, с. 264]. Тому дуже важливо було впровадити проблемну лекцію «Розуміння любові», щоб показати неспроможність та пагубність сучасного релятивізму в розумінні категорії «любов». Авторка має на цю лекцію свідоцтво на авторське право за № 54853 від 16.05.2014.

Студенти у процесі навчання повинні познайомитися із християнськими принципами створення сім'ї, сформувати почуття відповідальності за власну родину, навчитися аналізувати сімейне життя батьків, отримати досвід спілкування адекватним способом із людьми протилежної статі. Побудова планів на майбутнє та вміння передбачити життєві ситуації, розвиток сімейних стосунків, що активно пропагуються у процесі опанування предметами, є необхідними для дошлюбної підготовки молоді. Слухачі курсу зрозуміють, що міцна родина формується тільки на засадах любові [2, с. 14].

Етичні проблеми сучасного суспільства вивчають під час курсів «Філософські проблеми біології», «Філософія глобальних проблем сучасності», «Етика та естетика». Мораль як форма суспільної свідомості має свої критерії. За Г. Ващенком, ці критерії поділяють системи моралі на автономні і гетерономні. Він зауважив, що в автономних системах вчинки обумовлені обов'язком або сумлінням. «Гетерономні системи моралі оцінюють вчинок за зовнішніми мотивами. Тому для людини, що дотримується такої системи моралі, насамперед мають значення наслідки вчинку – задоволення або незадоволення, радість або страждання, користь або шкода» [5, с. 18].

Здобувачам вищої освіти буде запропоновано програму «Цінуй життя». Тренінг «Жодних вибачень» проголошує ідею ухилення ризикованої поведінки, що пов'язана зі статевою дошлюбною активністю. Програма містить інформацію про наслідки безладних

секс-контактів і покликана розвивати риси характеру, необхідні для статевого утримання. Студентам пояснюють гріховність кон-сенсуального співжиття, а також зради: «Бо це воля Божа, освячення ваше: щоб ви береглись від розпусти, щоб кожен з вас умів тримати начиння своє в святості й честі» [1, 1Сол.4:3-4].

Також актуальним для молоді є тренінг «Мої слова». На нього є свідоцтво на авторське право за № 43338 від 17 квітня 2012 року. Мета програми – навчитися стежити за своєю мовою і намагатися не вживати лайливих слів. Тренер закінчує програму закликком із Біблії: «Нехай жодне гниле слово не виходить із уст ваших, але тільки таке, що добре на потрібне збудування, щоб воно подало благодать тим, хто чує» [1, Еф.4:29].

Серед проблем біоетики розглядають аборт, сурогатне материнство, штучне запліднення. Життя дане Богом і ніхто не має право робити на нього замах. Студентам пояснюється важливість збереження життя дитини, тому що для багатьох людей, на жаль, аборт є звичним явищем. Але аборт – це справжнє вбивство, це порушення Божої заповіді «Не вбивай!» [1, 2М.20:13].

Тема «Духовні основи успіху» також будується на християнських принципах. Протестантська мораль стверджує, що діяльність повинна служити для примноження слави Божої. О. Романенко зазначає, що «даремна трата часу – це тяжкий гріх. Час безмежно дорогий, бо кожна втрачена година праці, це втрачені фінансові ресурси, що відібрані в Бога. Релігійна аскеза зобов'язує підприємця якнайкраще дотримувати свої ділові інтереси, а також надає йому тверезих, сумлінних, надзвичайно працелюбних робітників, які сприймають свою працю як угодну Богові мету життя» [15, с. 34].

Людина створена за образом і подобою Бога, тому вона також може творити. Починаючи з книги Буття: «На початку Бог створив небо та землю» [1, 1М.1:1] і закінчуючи книгою Об'явлення: «Ось, нове все творю!» [1, Об.21:5], Господь мотивує людину займатися творчістю. У цьому сенсі пропонується проведення коучінгу «Ти особливий», на який є свідоцтво на авторське право за № 38186 від 27 квітня 2011 року. Мета коучінгу – повірити в себе як людину, яка є цінною в очах Бога та знайти власні важелі для досягнення максимального результату в різних сферах життя.

Тема «Теорія інформації» актуальна для курсу філософії. Люди постійно стикаються з різними формами інформації. Вона з'явилася первинно: «Споконвіку було Слово, а Слово в Бога було,

і Бог було Слово» [1, Ів.1:1]. До гріхопадіння Адам і Єва володіли абсолютним знанням. Ставши на шлях розрізнення добра і зла, людина знову почала шукати істину. Сучасна філософія теж займається пошуком істини. Але педагогу-християнину інформація допомагає різноманітно проголошувати істину. В. Штромбах визначив інформацію як «прояв порядку на рівні пізнання» [6, с. 74]. Існує п'ять рівнів інформації, а саме статистика, синтаксис, семантика, прагматика та апобетика.

Студентам буде роз'яснено на політології, що успішний розвиток громадянського суспільства залежить від дій кожної окремої особистості. Успіх у політиці забезпечений, якщо людина, яка бере на себе відповідальність за керівництво державою, розуміє слушний сенс життя і використовує владу на благо людства. Доцільно познайомити студентську молодь зі шляхом, який проходить проповідник у книзі Екклезіяста, щоб визначити «підсумок усього почутого: Бога бійся, й чини Його заповіді, бо належить це кожній людині!» [1, Еккл.12:13].

Г. Ващенко стверджував, що національне виховання повинне ґрунтуватися на «службі Богові й Батьківщині» [5, с. 173]. Це чудове гасло українська нація повинна втілювати в патріотичне виховання молоді. На сьогодні перед українським народом стоїть важливе завдання, яке називав Г. Ващенко, – «піднести на високий рівень свою духовну культуру, освіту, науку й мистецтво, стати врівень із передовими народами Європи й Америки» [5, с. 163]. Сьогодні Україна має таку високу місію від Бога, щоб стати прикладом для всього світу.

Висновки. Отже, здебільшого в досліджуваних здобувачів вищої освіти, на жаль, виявлено низький рівень сформованості духовних цінностей на загальному тлі високого рівня сімейних цінностей. Це свідчить про те, що молодь бажає мати щасливу родину, але в неї бракує духовних знань. Через це надалі в житті багатьох родин спостерігається тенденція до розлучення, зради, появи матерів-одиначок, суїцидальної поведінки, непорозуміння серед батьків і дітей.

Отримані результати показали життєву необхідність впровадження програми розвитку духовності для студентів ВНЗ. Глибоке вивчення Слова Божого віруючими педагогами і застосування християнських принципів у навчальному процесі на основі твор-

чого підходу призводить до виникнення нових методик, програм і технологій в освіті. Викладачі-християни на заняттях вказують на шляхи створення міцного шлюбу. Вони цілеспрямовано вибудовують духовні параметри на основі Божої світоглядної моделі і формують біблійні цінності у студентства. Працівники освітньої сфери, які є водночас діячами релігійної спільноти, несуть особливу відповідальність за майбутнє молодого покоління.

Література:

1. Біблія або книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. – Українське біблійне товариство. – 2002. – 1296 с.
2. Антонєць М.О. Духовні основи створення щасливої родини // Марина Антонєць. – Проблеми відродження духовності в умовах глобальної кризи : матеріали Ірпінських міжнародних науково-педагогічних читань : в 2 ч. – Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2010. – 318 с. – Ч.1. – С. 12–15.
3. Бех І. Д. Від волі до особистості / Іван Бех. – К. : Україна – Віта, 1995. – 202 с.
4. Буковинський А. Й. Навчально-методичний посібник для фахівців, які впроваджують програми підготовки до подружнього життя / Адріан Буковинський, Федір Фомін. – К. : Україна, 2014. – 172 с.
5. Ващенко Г. Г. Виховний ідеал / Григорій Ващенко. – Полтава : Полтавський вісник, 1994. – 190 с.
6. Гитт В. В начале была информация / Вернер Гитт. – Симферополь : ДИАЙПИ, 2008. – 352 с.
7. Духовно-психологічні основи християнської психології // Колективна монографія [Під ред. Людмили Гридковець]. – Львів : Скриня, 2015. – 366 с.
8. Зеньковский В.В. Проблемы воспитания в свете христианской антропософии / В. В. Зеньковский. – М. : Изд-во Свято-Владимирского братства, 1993. – 224 с.
9. Зязюн І. А. Духовна еліта у суспільстві : інтелігентність і громадськість / Іван Зязюн // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: Збірник наукових праць.– Вип. 1(5). – Харків : НТУ «ХП», 2003. – С. 32–41.
10. Монро М. Понимание любви / Майлс Монро. – К. : Фарес, 2005. – 144 с.
11. Оліферчук В. П. Екологія людини : Навч. посібник / Вікторія Оліферчук. – Львів : РВВ НЛТУ, 2016. – 190 с.
12. Поліщук П. Наслідуючи Божі люблячі та вірні шляхи / Павло Поліщук. – Острого : Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2015. – 380 с.

13. Помиткін Е. О. Духовний потенціал особистості : психологічна діагностика, актуалізація та розвиток: посібник / Едуард Помиткін. – К. : «Внутрішній світ», 2015. – 144 с.
14. Помиткін Е. О. Психологія духовного розвитку особистості / Едуард Помиткін. – К. : Наш час, 2012. – 280 с.
15. Романенко О. А. Фінанси холдингових компаній / Ольга Романенко. – К. : КНТЕУ, 2009. – 277 с.
16. Савчин М. В. Здатності особистості / Мирослав Савчин. – К. : ВЦ «Академія», 2016. – 288 с.
17. Стотт Д. Новые проблемы современных христиан / Джон Стотт. – Черкасы : Смирна, 2004. – 610 с.
- Указ Президента України № 580 / 2015 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки» / Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/5802015-19494>.
18. Хьюард-Милс Д. Образцовое супружество / ДагХьюард-Милс. – К. : Варух, 2011. – 344 с.
19. Эриксон М. Христианское богословие / Миллард Эриксон. – С.-Пб. : «Библия для всех», 1999. – 1090 с.